

EDREMİT ŞEHİRİ

Edremit City

Dr. Ferzan (KİTAPÇIOĞLU) GÜMÜŞTEPE

ÖZET

Edremit, aynı adı taşıyan körfezin kenarında kurulmuş, giderek büyüyen ve modernleşmeye çalışan bir şehirdir. Kıyıda 8 - 10 km. içeride olan şehir, geniş bir hinterlanda ve tam anlamı ile merkezi (Centrality) bir özelliğe sahiptir. Şehrin iş ve ticaret merkezini çarşı oluşturmaktadır. Yollar bu çarşıya açılmakta, bu merkezi kısımda resmi binalar ve diğer sosyal - kültürel amaçlı yapılar da bulunmaktadır. Şehrin bu nüvesinde işyeri ile ikametgah alanları birliktedir. CBD (Central Business District - Merkezi İş Sahası) nın oluşması, ikametgah ile işyerinin ayrılması ile gerçekleşecektir. Halen şehirde bir yenilenme faaliyeti mevcuttur.

Şehrin ilginç bir yönü 14 mahallesinden biri olan Akçay'ın deniz kıyısında ve şehir merkezine 10 km mesafede olmasıdır. Bu nedenle Akçay ayrı bir konu olarak alınmış, şehir planına dahil edilmemiştir.

ABSTRACT

Edremit is the City, trying to become modern, and gradually growing, built at the coast of the Bay carrying the same name of EDREMİT.

The City, located at the 8 - 10 km. inside from the coast, has a large hinterland, and quality of being centrality.

The Down - Town forms the trade, and business center of the City. Roads, and streets are opened to this Down - Town, in this central part of the city official buildings, and the other social, and cultural purpose of the buildings have been situated. In this nucleus of the City the fields of the work place, and residence have been located together.

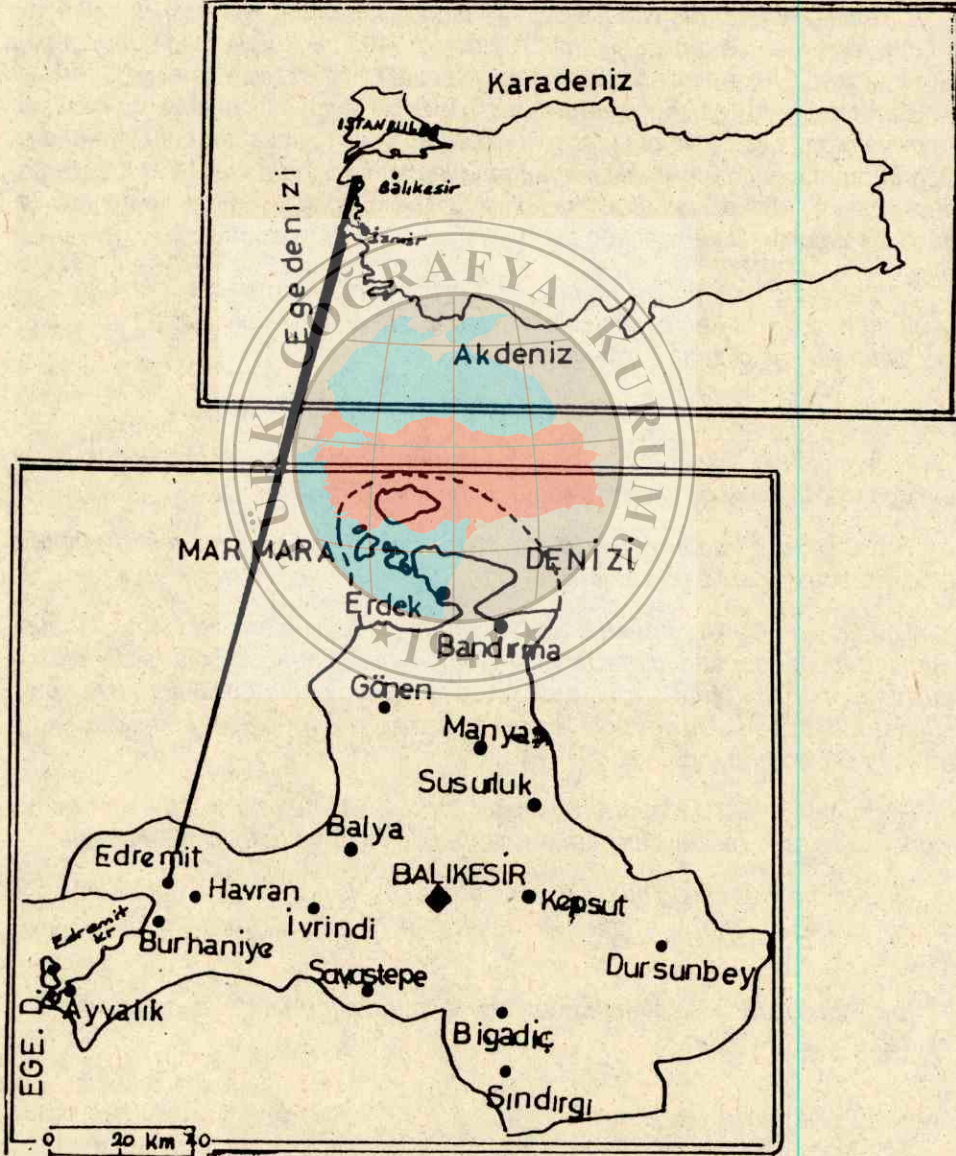
Formation of CBD (Central Business District) will be realised by seperating work places, and residences from each other. In the City there is still a clearing.

One of the interesting specifications of the City is its Akçay Quarter which is one of its 14 Quaters, is at the sea shore, and 10 km. far from the City Down - Town.

For that reason, Akçay has been shortly mentioned, and it has not been included in the City Plan.

Giriş

Edremit, Anadolu'nun batısında, Ege bölgesinin kuzeyinde, Edremit körfezinden 8 km. içeride, alüvyal bir ovanın kuzey kenarında kurulmuştur. Şehrin kuzey kısmında Kazdağları uzanır.

Şekil 1. Lokasyon Haritası

Kazdağları'nın güney yamaçları boyunca görülen Akdeniz iklim özellikleri ve elverişli toprak şartları, Edremit körfezi boyunca monokültür şeklinde tüm yamaç ve kıyıların zeytinliklerle kaplanmasına yol açmıştır. Bu nedenle şehir, herşeyden önce bir tarım merkezidir ve çok geniş bir tarımsal hinterlanda sahiptir. Özellikle Edremit körfezi zeytin ticaretinin en büyük merkezi olması, şehrin gelişmesinde etkili olmuştur.

Edremit'in önem kazanmasında ikinci bir faktör; tarihin eski çağlarından beri önemli yollar üzerinde olmasıdır. Antik dönemde, Truva'yı Bergama ve Efes'e bağlayan en önemli yol buradan geçiyordu. Bir bakıma Avrupa'yı kutsal Efes şehrine bağlayan "Haç yolu" üzerinde bulunması, ayrıca Ege kıyılarını Anadolu'ya ve Trakya'ya bağlayan yollara sahip olması bir diğer önemli faktördür. Günümüzde de son derece işlek olan yollara sahiptir. İzmir - Çanakkale, Balıkesir - Çanakkale ve Balıkesir - İzmir yolları Edremit'ten geçer. Bu üç şehir arasındaki yollar üzerinde adeta bir kavşak durumundadır ve önemli bir transit merkezdir. Yöredeki yerleşim merkezlerini kuzeyden Çanakkale ve Trakya üzerinden İstanbul'a güneyden Aliğa ve Menemen üzerinden İzmir'e bağlayan E - 24 karayolu, yörenin en işlek ulaşım yoludur. Bu karayolu Kazdağının güneyinde Edremit Körfezi kıyılarını izleyerek batıya doğru Küçükkuşu - Ayvacık üzerinden Edremit'e oradan da güneye inerek İzmir'e ulaşır. Edremit ve civarındaki motor - kaporta - lastik tamircileri ile benzin istasyonlarının çokluğu (Şehir civarında 13 adet benzin istasyonu vardır.) şehrin ulaşımındaki rolünün en güzel kanıtlarıdır.

Şehrin önem kazanmasında bir üçüncü faktör turizm olgusudur. Şehrin mahallerinden bir olan Akçay'da ve çevredeki Ören, Altınoluk, Küçükkuşu gibi yerleşmelerde her geçen yıl biraz daha fazla turist çeken deniz turizmi ile, mitolojide İda Dağı olarak bilinen Kazdağları'nda ve çevredeki diğer dağlık alanlarda gelişen av ve doğa turizmi son derece önemlidir. Ayrıca Antik devir kalıntıları ile yöredeki kaplıcalar özellikle yaz aylarında körfezin nüfusunun artmasına yol açarken, Edremit şehrinde de ticaret hayatı canlanmakta, şehrin merkezîyet gücü artmaktadır.

Yerleşim Tarihi

Edremit şehri ve çevresi ile ilgili ilk tarihi bilgiler antik çağa aittir. Yöre, bu dönemde küçük Asya'nın Mysia bölgesine dahildir. Troas (Troade - Biga) adı verilen bölgenin güneydoğusunda yer alan Mysia'nın Edremit körfezi kısmında, Orta ve Genç Bronz çağında (M. Ö. 1800 - 1200) Kuzey Batı Anadolu Grupları yaşıyordu. (Stewig, 1968, s. 60)

Bazı kaynaklarda Edremit'in M. Ö. 1443 yılında "PIDASUS" adıyla kurulduğu (Derin, N, 1968, sa. 23 ve Yetkin, K. 1949 sa. 8) belirtilirken, bazı kaynaklarda ise şehrin adı doğrudan "ADRAMYTTEION" olarak geçer. Umar B. ise Edremit adının kökeninin Luwi dilinden geldiğini ve Adra vadisi anlamında Adra - Mut olduğunu yazar. (Umar, 1992, sa. 232)

WIEGAND ve KIPERT'in tariflerine göre Adramytteion körfezinin güneydoğu köşesinde, alçak bir tepenin üzerinde yer alan "ADREMYTTEION" şehri Gömeç'in 7 km. güneybatısındaki eski mezarlık harabelerine düşmektedir. Bugünkü yeni ismiyle Kemer - Burhaniye ilçesinden 4 km. uzaklıkta Karataş mevkiine Örentepe ile Yılanlitepe çevresine kurulmuştur (Özkan, E., 1982, sa. 4).

Adramytteion körfezinin girişinde, Küçük Asya'nın batı kıyılarındaki adaların en büyüğü olan Lesbos (Midilli) adası körfezi koruyordu. Kentin sınırları ünlü Thebe (Tep) ovasına kadar uzanıyordu.

Eski Edremit şehri, tarihçilerin kanısına göre; Truva, Bergama ve Tep gibi şehirlerle aynı dönemde kurulmuştur. Deniz kenarında liman özelliğinde ve bir tersaneye sahip olan Adramytteion, Truva - Bergama yolu üzerinde bulunmasından dolayı bir çok baskınlara uğramış, deniz korsanlarınca da tahrip edilmiştir.

Şehir, bu nedenlerle harap bir durumda Lidya kralı Krezus'un eline geçmiştir. Kralın kardeşi Adramys tarafından yeniden yaptırılıp, süslenmiş ve O'nun adını almıştır. (Derin, N., 1968, sa. 24)

Yıllar önce Ören'de bir hafriyattan çıkarılıp, Bergama müzesine konulan Adramys'e ait bir büst de, şehrin kurucusunun Adramys olduğunu kanıtlar.

Bugün bu Eski Edremit diyebileceğimiz Adramytteion şehrinde bilimsel bir kazı yapılmadığı için bu antik şehir hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Sadece etrafa dağılmış sur ve kemer parçaları, yazıtlar bu şehrin, denize bakan kısmında, kente su getiren kemerlerin mevcudiyetini göstermektedir. Öyleki bu kemerler nedeni ile Burhaniye eski dönemde Kemer adı ile anılmaktaydı. Antik şehrin ünlü tersanesine ait izlerde Ören'deki plaj tesislerinin önünde görülebilmektedir.

Fakat bugün bir sayfiye yeri olan Ören'deki hızlı yapılaşma, bu taşların da sökülüp, yok olmasına yol açmaktadır. Eskiden iskele mahallesinde ve "Öğretmen Evleri" önünde, kıyı boyunca görülebilen liman ve tersane kalıntıları, koruma altına alınmadıklarından dolayı her geçen gün gittikçe azalmaktadırlar.

Önemli bir limana ve kara tarafında güçlü surlara sahip olan Adramytteion ve çevresi, M. Ö VIII. yüzyıldan sonra başlayan Yunanlıların kolonizasyon hareketi ile birlikte hızla gelişir ve nüfusu artar. Gargara ve Antandros gibi sitelerin yerleşim sayısı da artar.

Şehir, M. Ö. 548 - 334 yılları arasında Pers'lerin hakimiyeti altındadır. M. Ö. 334 yılında Büyük İskender, M. Ö. 323'te de Büyük İskender'in komutanlarından Lysimachus bu bölgeye hakim olur.

Lysimachus'tan sonra Selevkos ve Bergama Krallığının egemenliğine giren şehir ve çevresi, zengin bir devir yaşamaya başlamış, bağlı olduğu krallığın merkezi Bergama'ya rakip olmuştur. Bu parlak dönem 109 yıl sürmüş, M. Ö. 133'te

Bergama Kralı III. Attalos'un vasiyeti üzerine bölge, Roma İmparatorluğu'na katılmıştır. M. Ö. 395 yılında da Roma İmparatorluğunun bölünmesi ile bölge Doğu Roma İmparatorluğu toprakları içinde kalmıştır.

Bu dönemde eski önemini yitiren Adramytteion ve civardaki yerleşmeler dinsel birer merkez haline gelmişlerdir. Gargara, Antandros, Assos ve Adramytteion M. S. 600 yıllarında önemli bir piskoposluk merkezi olmuşlardır.

Türk'lerin Anadolu'ya hakim olmaya başladıkları dönemde şehir ve çevresi birçok baskın ve istilaya uğramıştır. Haçlı Seferleri sırasında da istila ve yağmalar artarak devam etmiştir. Adramyttion şehri halkı, büyük bir olasılıkla deniz korsanlarının saldırılarından korunmak için M. S. 1090 yılında Eski Edremit'i terkederek, daha iç kısımlara, Akpınar ve Çamtepe eteklerine çekilip, yerleşmişlerdir. Bu bilgilere göre; şehir bugünkü yerine göçeli 903 yıl olmuştur. Eski Edremit'ten farkı kıyıdan 8 km. uzaklıkta oluşudur.

Bu yörenin ve Edremit'in Türk'ler tarafından tamamıyla ele geçirilişi Alaeddin Keykubad zamanında (1220 - 1237) olmuştur. İran Selçukluları döneminde Edremit ve çevresine yerleştirilen Türk aşiretlerin en kuvvetlileri Karamanlı, Meyilli, Mikaili, Cihanikli'ler çevreye egemen olmuş ve yayılmışlardır. (Balcioğlu, T. , 1943, sa. 55 - 56) Bu dönemde ise körfezin Türk nüfusu hızla artmaya başlamıştır.

Anadolu Selçuklu İmparatorluğu döneminde ise Karasi Bey, bu bölgeye "Uç Beyi" olarak atanmış ve Edremit, Anadolu Selçuklu İmparatorluğu'nun Balıkesir Uçbeyliği'ne bağlı bir kazası olmuştur. Selçuklu İmparatorluğu dağılınca, Edremit, Karasi beylerine bağlı kalmış, 1335 yılında Osmanlı Devlet'i hakimiyetine girmiştir.

Osmanlı Devlet teşkilatında Edremit, önce Anadolu eyaletine, sonra da Hüdavendigâr (Bursa) vilayetine bağlı Karasi (Balıkesir) livası içinde bir kaza halini almıştır.

Bu dönemde eski parlak günlerine dönen ve hızla yapılaşan şehirde, Rumlar bir isyan çıkararak Türkleri öldürmeye ve evlerini yakmaya başlamışlardır. Saruhan Bey şehire gelerek Rumları cezalandırmış ve şehir yeniden imar edilmiştir. Fatih Sultan Mehmet, bu olaydan sonra çıkardığı bir fermanla Edremit Körfezi ve çevresine Rumların yerleşmesini yasaklamıştır. (Fatih'in fermanının etkisi 347 yıl sürmüş ve 1800 yılında Rumlar tekrar Edremit kıyılarına sokulmuşlardır.)

Fatih döneminde körfezde yapılan üç tersane ile Edremit yöresi, Osmanlı döneminde hizmet etmiş. Kazdağ'daki ormanlardan elde edilen kerestelerle kadirgalar yapılmıştır. 1537 yılında şehrin Barbaros Hayrettin Paşa'ya has olarak verilmesi (Yetkin, G., 1957, sa. 32) Edremit'in Osmanlı denizciliğindeki önemini ve şehrin zenginliğini arttırmıştır.

I. Dünya Savaşı yıllarında Çanakkale savaşlarının top sesleri Edremit'te fabrikaların kazan ve baca ağızlarından duyulurken, 1915 yılında bir İngiliz filosu, Akçay'a

asker çıkarmak istemiş ve gümrük binasını yakmıştır. (Yetkin, G., 1957, sa. 32) Bu yıllarda zor günler geçiren Edremit, Kurtuluş Savaşında 1.7.1920 günü Yunanları'ca işgal edilmiş, 9.9.1922 tarihinde ise esareten kurtulmuştur.

Cumhuriyet döneminde Balıkesir'in ilçesi olmaya devam ederken, yurdumuzun en önemli zeytincilik merkezi olma özelliğini de korumuştur.

Şehir Nüfusu, Mahalleleri ve Nüfus Yapısı

Edremit yöresi, bütünüyle Türkiye'nin yoğun nüfuslu alanlarından biridir. Tarih boyunca konumundan kaynaklanan önemi nedeni ile Edremit tarım, ticaret ve iş merkezi olma özelliğini korumuş, denize yakınlığının verdiği avantajı da kullanarak kalabalıklaşmıştır.

İlk nüfus sayımı olan 1927'den önceki nüfus durumları kesin bilgiler olmamakla beraber, şehrin daha önceki dönemlerdeki nüfusu hakkında "Tahrir defterleri" bizi az çok aydınlatmaktadır.

Özkan. E. , yaptığı bir araştırmada, şehrin 15. ve 16. yüzyıllardaki nüfus durumlarını şu şekilde belirtmektedir.

Mahalle Adı.....	Hane Sayısı
Hekimzada.....	21
Kadı Celal.....	7
Hacı Tuğrul.....	7
Kadi İlyas.....	15
Turhanbey.....	3
Kapucubaşı.....	5
Tuzcumurat.....	9
Adilzade.....	3
Cami - İ Vasat.....	10
Toplam.....	80 hane

Bilimsel bir kritere dayanmamakla birlikte defterdeki (Başvekalet Arşivi tapu No: 1024, s. 45 - 46) hane sayısının (80) beş rakamı ile çarpımı, bize o dönem nüfusunun kabaca 400 kişi olduğunu vermektedir. Tam ve doğru bir bilgi olmamakla birlikte bu sayıdan başka bilgiye sahip değiliz. (Özkan, E. , 1982, sa. 45 - 46)

Yalnız şunu da belirtmekte yarar var. Bu dönemde 400 olarak bulunan sayı sadece Türk nüfusedir, oysa 4. yüzyılda Adramytteion'nun Yunan asıllı bir şehir oluşu ve M.S. 422'de Delos'lu muhacirlerin buraya yerleşimini düşünecek olursak, Rum nüfus olmayışı, Fatih'in fermanını doğrulamaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, 1831 yılında yapılan ilk nüfus sayımında (Karal, E. Z., 1943, s. 105) Edremit'in nüfusu 5241 olarak saptanmıştır.

1850 yıllarında Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelerek Batı Anadolu'ya ve

Edremit'e yerleşen Rumlar olmuştur. Zaten şehirde çok sayıda bulunan ve Rum mimari tarzını taşıyan evler de bunun bir kanıtıdır. 19. yüzyıl sonlarında 6200 kişiye ulaşan şehir nüfusunun 1/4'nü Rumlar oluşturuyordu. (Cuinet, V. , 1889, sa. 290)

Cumhuriyet döneminde yapılan ilk nüfus sayımında (1927) 12.217 olan nüfusu, 1935 yılı sonuçlarına göre 12.556'dır. Şehirde 12 mahalle ve toplam 3585 hane mevcuttur. Bu dönemde şehirdeki mahalleler ve hane miktarları şu şekildedir;

Mahalle adı.....	Hane sayısı
İbrahimce.....	155
Hekimzade.....	637
Tuzcu Murat.....	680
Turhan Bey.....	281
Gazi İlyas.....	259
Kapucubaşı.....	88
Gazi Celal.....	478
Hamidiye.....	63
Soğanyemez.....	332
Hacı Tuğrul.....	97
Cami Vasat.....	485
Akçay.....	30
Toplam.....	3585

1940 ve 1950 yıllarında şehir nüfusunda bir azalma, buna karşın ilçe nüfusunda sürekli bir artışın olduğu görülmektedir. Bu tarihten itibaren şehir nüfusu düzenli olarak artmıştır.

Çizelge 1: Edremit Şehir Merkezinin Yıllar itibarıyla Nüfus Durumu

Yıllar.....	Edremit şehir merkezi nüfusu
1935.....	12.556
1940.....	10.501
1945.....	12.847
1950.....	12.700
1955.....	17.761
1960.....	22.338
1965.....	25.003
1970.....	24.115
1975.....	26.110
1980.....	27.145
1985.....	30.159
1990.....	35.486

D. İ. E. Nüfus Sayımlarından derlenmiştir.

1965 yılında şehir nüfusu 25.003'e ulaşırken, mahalle sayısı sabit kalmış, hane sayısı artmıştır.

Mahalle Adı.....	Hane Sayısı
Akçay.....	260
Cami Vasat.....	896
Gazi Celal.....	1975
Gazi İlyas.....	450
Hacı Tuğrul.....	95
Hamidiye.....	212
Hekimzade.....	1025
İbrahimce.....	329
Kapıcıbaşı.....	96
Soğanyemez.....	216
Turhan Bey.....	288
Tuzcu Murat.....	960
Toplam:	5352

1970'li yıllardan itibaren, çevre köy ve kasabalardan (Yenice, Balya, Ayvacık, İvrindi) göç almaya başlayan şehrin nüfusunda düzenli bir artış görmekteyiz. Son yıllarda ise inşaat sektörünün gerek Edremit, gerekse Akçay'da gelişmesi ile Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz'den gelen işçiler nüfusu arttırmışlardır. Ayrıca özellikle Akçay mahallesinde, Türkiye'nin çeşitli şehirlerinden gelip, daimi olarak yerleşen çok sayıda insan vardır. Nüfus artışı sonucunda, son yıllarda iki yeni mahalle oluşmuştur. Şehrin doğu kısmında "Cumhuriyet", güney kısmında "Cennetayağı" mahalleleri... Böylece Edremit'te mahalle sayısı 14'e çıkmıştır. Son sayımlara göre şehirdeki mahalle ve hane sayıları şu şekildedir; (1990)

Mahalle Adı.....	Hane Sayısı
İbrahimce.....	3275
Hekimzade.....	4436
Tuzcu Murat.....	4951
Turhan Bey.....	875
Kapıcıbaşı.....	533
Gazi Celal.....	1975
Hamidiye.....	1518
Soğanyemez.....	992
Gazi İlyas.....	3447
Hacı Tuğrul.....	148
Cami Vasat.....	5066
Cumhuriyet.....	2657
Akçay.....	5651
Cennetayağı.....	(1990 Sayımından

sonra kurulmuştur. Bu mahallenin nüfusu Cami Vasat mahallesi içindedir.)

** Bilgiler, Edremit Nüfus Dairesinden derlenmiştir.

Sonuçta görüyoruz ki şehrin son 25 yıllık döneminde hemen bütün mahallelerde bir artış olmuştur. Bunlar içerisinde en büyük artışlar sırasıyla Akçay, Cami Vasat, Tuzcu Murat, Hekimzade mahallelerinde gözlenmiştir. En az nüfus ise Hacı Tuğrul, Kapıcıbaşı ve Gazi Celal mahallelerinde görülür. Akçay'da 4000 kişinin üzerindeki nüfus artışının nedeni; İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerden gelip, burada daimi olarak yerleşenler ile daha rahat yaşam şartlarını özleyen ve Edremit'ten Akçay'a taşınan şehir ahalisidir.

Şehrin güneyinde bulunan Cami Vasat mahallesi ise şehrin genişleme bölgesidir. Nitekim hızla nüfusu artan ova tabanında 1993 yılında Cennetayağı mahallesi tesis edilmiş ve Cami Vasat'ın nüfusuna ortak olmuştur.

Edremit'in merkezine yakın kısımlarından başlayıp, kuzeye doğru uzanan Tuzcu Murat ve Hekimzade mahalleleri ise, şehrin son yıllarda bu yönde gelişimini sürdürmesi ve civar kasaba köylerden özellikle Agunya köylerinden (Çanakkale'nin Yenice ve Balıkesir'in Balya ilçesi köylerinden) gelen, dar gelirli ve çok nüfuslu ailelerin yerleşimi sonucu oluşmuştur. Kuzeyde bulunan İbrahimce mahallesi de, benzer nedenlerle geçekondulaşma şeklinde bir nüfus artışı yaşamıştır. Bu alanlarda gevşek yapıya rağmen çok çocuklu aileler nüfusu arttırmıştır.

Nüfusu en az olan Hacı Tuğrul ve Kapıcıbaşı ise çarşı merkezinde bulunan, yerleşim alanları kısıtlı, çok küçük mahallelerdir. İkametgâhlar çoğunlukla bir, iki katlıdır. Bu da nüfusta boşluğa neden olmakta ayrıca bölgede ikametgâhtan ziyade işyerlerinin çokluğu da az nüfusu açıklamaktadır. Üstelik Hacı Tuğrul, Kapıcıbaşı ve Gazi Celal mahallelerinin genişleme alanları da yoktur.

Sonuçta görüyoruz ki şehrin ilk kuruluş yeri olan Akpınar (Yunus Emre Parkı ve civarı) ile Çamtepe eteklerine kadar olan kısım, şehrin ilk nüfuslanan kısmıdır. Dolayısı ile Edremit'in nüvesini burası oluşturmaktadır.

Şehrin ilk kurulan mahallesi de buradaki "Soğanyemez" mahallesidir. Halk arasında bilinen bir rivayete göre Kanuni Sultan Süleyman zamanında Kazakistan Türklerinden bir aile, göçmen olarak gelip, bu mahalleye yerleşiyor. Bu ailenin soğanı hiç bilmemesi ve yememesi mahalle halkınca alay konusu oluyor. Soğanyemez adı önce aileye sonra da mahalleye veriliyor. (Derin, N. , 1968, sa. 23)

Nüveyi oluşturan ikinci mahalle ise Gazi Celal'dır. Şehir bundan sonra doğu yönünde gelişmiş Kapıcıbaşı, Gazi İlyas mahalleleri kurulmuştur.

Şehrin kuruluşundan 200 yıl kadar sonra 1290 yılında şehrin fatihi Yusuf Sinan, Kurşunlu Cami'nin inşa ettirirken, bu güzel yapının şehrin dışında kaldığını söyleyenlere - "Bir gün gelecek cami şehrin ortasında kalacaktır." cevabını vermiştir. (Derin, N., 1968, sa. 20) Gerçekten 1300 yılında temelleri atılan mahalle, bugün şehrin ortasında kalmış durumdadır. (Yusuf Sinan bir hekimin oğlu olduğundan, mahalleye Hekimzade adı verilmiştir.)

1500'lü yıllarda kurulmaya başlayan Tuzcu Murat mahallesi, o devirlerde şehrin kenar semti olduğu için, şehrin sığırlarını burada toplayan çobanlar, hayvanları buradan otlatmaya götürürlermiş. Bugün hala "Sığır önü" olarak adı geçen semt, 93 muhaciri denilen 1877 yılında Balkanlar'dan gelen muhacirlerce de nüfuslandırılmıştır. O dönemde mahallenin kuzeyine yerleştirilen göçmenlerle birlikte burası da gelişmeye başlamıştır.

Şehrin nüvesinden itibaren, önce kuzeye sonra da doğuya doğru geliştiğini söyleyebiliriz. Çünkü doğuda bulunan Turhan Bey Mahallesi 1700'lü yıllarda kurulmuştur. (Edremit Kadısı tarafından 1799 yılında yazılan fermada Turhan Bey mahallesinin de adı geçer.)

Görüyoruz ki şehir, geçmiş yıllarda önce kuzeye doğru büyümüştür. Fakat yamaçlarda yerleşim zorlaşınca, bu sefer altıvyal ova tabanında doğuya doğru gelişimini sürdürmüştür. Doğuda Askeri Tesisler bu büyümeyi sınırlamıştır. Son yirmi yılda ise güney ve batı yönlerde büyüme hızlanmıştır.

Günümüzde hala batıda E 24 oto yolu üzerinde ve civarında, Edremit'e 9 km. mesafedeki Akçay mahallesinde, güney ve güneydoğuda, son derece elverişli olan ova tabanında büyüme devam etmektedir.

Son olarak Edremit'in nüfus yapısını inceleyecek olursak nüfusunun çoğunluğunu yerli halkın oluşturduğunu görürüz. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde hatta Cumhuriyetin ilk yıllarında Yunanistan'dan gelen mübadil göçmenler, Arnavut ve Boşnaklar, Giritli Çerkezler ve Tatarlar, Kürtler şehire gelip yerleşmiş, şehrin ilk Türk ahalisi ile kaynaşmışlardır.

Günümüzde Kazdağı eteklerindeki Türkmen köylerinden, ovanın güneyinde Bostancı köyündeki Boşnaklar'a kadar geniş bir alanda yaşayan bu insanlar, kendi folklorik özellikleri ile Edremit şehrinin sosyal yaşamına da renk getirmişlerdir.

Şehrin İçindeki Farklı Fonksiyon Sahaları

35.486 nüfusu ile Edremit körfezinin önemli bir şehri olan Edremit, farklı fonksiyon sahaları; iş yerleri, ikametgah alanları ve dinlenme sahaları ile "Şehirselle Yaşam" diye bileceğimiz özelliklere sahip bir şehirdir.

Şehrin ilk kuruluş alanı N - S istikametinde Çamtepe - Akpınar olduğu için, ilk yerleşim alanları da buralardır.

Günümüzde şehrin merkezi kısmı yani iş ve ticaret merkezi Cumhuriyet Meydanı ve çevresinde toplanmıştır. Şehrin bu strüktürünü etkileyen çok büyük bir fonksiyon kayması olmamıştır. Şehir bu merkezin çevresinde dairesel olarak gelişmiş ve büyümüştür.

Cumhuriyet Meydanı, Atatürk'ün bustünün bulunduğu, şehrin en hareketli kısmıdır. Meydanın çevresinde iki, üç katlı binaların yanı sıra, son yıllarda yapılmış altışar katlı iki büyük, modern iş merkezi dikkat çeker. Diğer binaların ise alt katları

dükkan ve mağaza olarak kullanılırken, 2. ve 3. katları doktor muayenehanesi vb. olduğu görülür. Çok çeşitli dükkan ve bürolar ile taksi durakları da bu meydana dadır.

Meydana yedi cadde açılmaktadır. Bu caddeler şehrin diğer faaliyet alanlarını, ikametgah sahalarını merkeze bağlarlar. Meydanın kuzeyinde; Zubeyde Hanım Caddesi, Yukarı Çarşı Caddesi, Kurşunlu Caddesi, Çayıçi Caddesi, doğusunda; Hürriyet ve İnönü Caddeleri, batısında; Sıtkı Paşa Caddesi ve güneyinde; Menderes Bulvarı vardır.

Bu geniş caddeler içinde en geniş olanı Menderes Bulvarıdır. Bulvar şehrin güney girişinden başlar, merkeze doğru uzanır. Şehrin ilk dönemlerinde Yıldırım Caddesi olarak anılırken, 1939 yılında bu cadde bulvara çevrilmiş ve akasya ağaçları dikilmiştir. (Yetkin, G. , 1957 sa. 54) Daha sonraki yıllarda ismi de değiştirilmiştir.

Bulvarın Çanakkale - izmir asfaltındaki giriş kısmında köy otobüs ve minibüs durakları (Havran köylerine) hemen göze çarpar. Cadde boyunca şehrin en yeşil alanı olan "Şehir Parkı" geniş bir alanı kaplar.

1927 yılında Soğuk Tulumba mevkiine kurulmuş olan park alanının, sanat okuluna devredilmesi sonucu yeni park, 1947 yılında şimdiki yerine yapılmıştır. Park içindeki "Ördekli Park" adı ile geçen kısım, eski Akpınar su kaynağının bulunduğu yerdir. Şehrin ilk dönemlerinde burada bulunan tabakhaneler, bugün Çanakkale yolu üzerindedir. Parkın içinde buzhane, yazlık ve kışık düğün salonu, birahane, havuz ile belediyeye ait bir sera ve Tepe gazinosu, çocuk oyun alanları vardır. Adeta bir botanik bahçesini andıran bu alan, halkın en önemli dinlenme yeridir. 1993 yılından itibaren adı "Yunus Emre" parkı olmuştur. Parkın bulunduğu yerde, ilk kurulduğu devire ait kalıntılar toprak altında durmaktadır.

Bulvar boyunca Tekel, PTT, Sümerbank, Ticaret Odası gibi resmi binaların yanı sıra, banka şubelerinin çokluğu da oldukça dikkat çeker. (Türk Ticaret, Yapı ve Kredi, Vakıflar, İş Bankaları...)

Bulvarın doğu tarafında binaların çoğunun yeni olması nedeni ile kat yükseltileri de fazladır. (6 kat) Batı tarafındaki yapılar ise genellikle iki, üç katlıdır.

Yeni binaların çoğunun üst katları ikametgah olarak kullanılmakta, parkin yeşil alanına bakan bu evlerde kiraların da yüksek olduğu gözlenmektedir.

İki ve üç katlı, daha eski yapım tarihli binalar içinde de üst katı ikametgah olarak kullanılanlar olduğu gibi, çoğunluk muayenehane, inşaat bürosu veya alt kattaki mağazanın ikinci katı olarak kullanılanlar da vardır.

Bulvar boyunca dizilen dükkünların içinde, belli bir gruplaşma yoktur. Fakat mobilya, beyaz eşya, konfeksiyon mağazaları ile eczanelerin çok olduğu görülür. Ayrıca çayevi, birahane, kebabçı, bilardo salonu gibi ticaret alanları da mevcuttur.

Bulvarın doğusundaki bir avlu içinde ise, oto tamircilerinin iribat bürosu olarak hala açık duran ve şehrin küçük sanayi bölgesi ile ilişkisini sağlayan, eski ve bakımsız atölyelerin hâlâ varlığını sürdürdüğü görülür. Şehrin en yeni otellerinden biri olan Bilgiçler ile eski dönemlerin izlerini taşıyan Şato Oteli'de bu cadde-
dedir.

Menderes Bulvarının şehir içi trafiği çok yoğundur. Balıkesir ve İzmir yönünden gelip, şehir merkezine girmek isteyenler bu yoldan geçmek zorundadırlar. Çanakkale - Akçay yönünden gelen ve merkeze giren taşıtlar da, ya Çanakkale - izmir asfaltını kullanarak ya da Yılmaz Akpınar Bulvarına girerek, bu Bulvara çıkarlar. Özellikle yaz aylarında başta Akçay olmak üzere çevredeki sayfiyelerden alışveriş maksadı ile gelen kişilerin en fazla kullandıkları cadde de burasıdır. Banka şubelerinin ve PTT merkezinin varlığı, trafiği daha da arttırarak, büyük ölçüde bir otopark sorunu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle Belediye, bugün Toptancı hali olarak kullanılan eski otopark alanına katlı otopark yaparak bu sorunu hafifletmeyi düşünmektedirler.

Cami - Vasat ve Soğanıyemez mahallelerini de birbirinden ayıran bulvara çıkan sokaklarda da küçük esnafın olduğu, ikametgah - işyeri şeklindeki binalar çoğunluktadır. Şehir içinde sadece ikametgah alanı olarak kullanılan sessiz ve sakin bir yerleşim birimi ise Rıhtım Caddesidir. Fakat son yıllarda vergi dairesinin buraya taşınması ile bu caddenin de yoğunluğu artmıştır.

Cumhuriyet Meydanı'na açılan diğer önemli bir cadde de İnönü Caddesi'dir. Bu cadde de şehrin en işlek alanlarından birisidir. Belediye ve Adliye binaları bu cadde üzerinde yer almaktadır. 1950 - 1954 tarihlerinde hizmete giren Belediye binası ile 1926 yılında yapılan Hükümet Konağı ve Adliye caddenin önemini arttırmıştır.

Genellikle 2 - 3 katlı binaların bulunduğu bu cadde ve caddeye açılan sokaklarda, yeni imar planına göre yapılan 6 katlı binalarda bulunmaktadır. Yapıların çoğu işhanı karakterinde olup, 2. ve 3. katları ikametgah olarak kullanılan binalar diğer caddelere göre daha azdır.

İdari bir merkez olmasından dolayı İnönü Caddesi boyunca avukat yazıhaneleri çok sayıdadır. Bunların çoğu 2. ve 3. katlarda bulunmasına rağmen zemin katlarda da yazıhanelere, rastlanmaktadır. Emlak alım - satım büroları, inşaat mühendisi, inşaat büroları ve kırtasiyeciler de bu caddeye hareket getirmektedir. Aynı cadde de gıda ticareti (Market, fırın, restaurant, büfe, zeytinci, yoğurtçu, kuruyemişçi v. b.) ile uğraşan esnaf sayısı da çok sayıdadır. Ayrıca az sayıda çantacı, ayakkabıcı, oyuncakçı, tuhafiyeye mağazaları ile bir banka şubesi, dersane ve kiraathane de cadde yaşamına renk katmaktadır.

Belediye, hükümet ve adliye binalarına geliş, gidişler ile toptancı esnafının ve hal binasının da bu caddede ya da caddeye açılan sokaklarda olması nedeni ile yoğun bir yaya ve araç trafiği gözlenmektedir.

Meydana açılan Hürriyet Caddesi, diğer iki caddeye oranla biraz daha sakinidir. Fakat buraya da Hükümet Konağının arka kapısı açılmakta bu da caddenin fonksiyonunu etkilemektedir. Avukat yazıhaneleri, fotoğraf stüdyoları, Akçay'a kalkan otobüs ve minibüs durakları bu caddeye biraz da olsa canlılık katmaktadır. Fakat caddenin trafik akışının tekrar İnönü Caddesi ile birleşmesi, uzunluğunun az olması, kuzey kısmındaki Gazi İlyas Mahallesinin tarihi bir sit alanı teşkil etmesi nedeni ile yüksek binaların bulunmaması bu caddeye kuzeyden açılan sokaklarda iş ve ticaret alanlarının az olmasına neden olmakta, bu da cadde hareketliliğini azaltmaktadır. Cadde üzerindeki büyük bir otel ile iki büyük pasajın varlığı ve yapımı süren "Yılmaz Akpınar Sağlık Ocağı" caddenin yaşamını oldukça değiştirecektir.

Meydana açılan Sıtkı Paşa Caddesi de fazla yoğun olmayan bir caddedir. Bu cadde üzerinde askeri bölgelerin çokluğu iş ve ticaret alanlarının azalmasına yol açmıştır. Yılmaz Akpınar Caddesine ve oradan da Akçay asfaltına bağlanan bu cadde üzerinde trafik bu yıla kadar tek yönlü iken, bu yıl çift yöne çevrilmiştir.

Cadde üzerinde bulunan askeri gazino, tugay komutanına ait lojman, askeri, kantin ve merkez komutanlığı binaları geniş bir alanı kaplar. İki tarafı ağaçlandırılmış olan cadde üzerindeki dükkan sayısı da çok azdır. Bir sinema, spor malzemeleri satan bir mağaza, nalbur, mobilyacı ve bakkal dükkanı ile sınırlıdır. Ayrıca çarşamba günleri kurulan pazara çok yakın olmasından dolayı, şehrin bütün caddelerinde olduğu gibi bu yol üzerinde de sıkışıklık yaşanır. Bu amaçla caddedeki iki boş arsaya açık otopark yapılmıştır.

Şehrin ilk dönemlerinde, şehir dışında kalan bu cadde ve civarı son derece boştu. Hatta askeri gazinonon bulunduğu yer mezarlıktı. 1928 yılında şehrin büyümeye başlaması ile bu mezarlık şehrin kuzeyine taşınmış ve bu arazi kullanıma açılmıştır. Aynı yıl cadde üzerinde açılan "Sıtkı Paşa Sineması" şehrin ikinci sineması olmuştur.

Cumhuriyet Meydanı'nın kuzeyinde bulunan ve şehrin kuzeyini merkeze bağlayan diğer dört caddeye gelince;

Bunlardan "Çayıcı" ve uzantısı "Hamdi Bey" caddesi yoğun bir trafiğe sahiptir. Bunun başlıca nedeni, Kalkım ve Yenice başta olmak üzere diğer köylere giden tek yol burasıdır. Ayrıca "Çınarlı Hanlar" adı verilen ve yerli halk kadar turistleri de kendine çeken çamlık ve mesire yeri de bu yol üzerindeki trafiği arttırmaktadır. Çayıcı Caddesi'nin hemen girişinde bulunan büyük bir kıraathane, köylülerin şehre indiklerinde dinlendikleri, vakit geçirdikleri ve minibüs bekledikleri bir yerdir. Aynı nedenden olsa gerek bu yol boyunca kıraathanelerin ve lokantaların, fazla olduğu görülür. Caddenin hemen başında "Mahkeme Camii"de özellikle civar köylerden gelen yurttaşlarca ibadet saatlerinde en fazla tercih edilen camiidir. Cadde üzerinde bir banka şubesi, züccaciyeci, nalbur, fotoğraf stüdyosu, kuru temizleme, beyaz eşya ve çok sayıda elektrik malzemesi satan dükkan vardır.

İki, üç katlı yapıların çoğunlukta olduğu bu caddede, ikinci katlar ikametgâh o-

arak kullanılmakta, Hamdi Bey Caddesine yaklaşıldıkça işyerleri azalır, nihayet sadece ikamet alanlarınageçilmektedir.

Çayıcı caddesi ile aynı doğrultuda olan Kurşunlu caddesi de şehrin en eski caddelerindendir. Adını merkezden biraz daha içeride bulunan Kurşunlu camisinden alır. Önemli bir ticaret merkezidir. Belli bir gruplaşmanın olmadığı caddede hemen her çeşit dükkan, mağaza, işyeri vardır. Perakende ticaret yapan bu mağazaların üst katları ikametgah olarak ta kullanıldığı halde çoğunluğu işyeridir. (Doktor, avukat, muhasebe)

Hemen yanibaşında uzanan "Yukarı Çarşı" caddesi ve ona açılan sokaklar, şehrin en fazla ve en işlek alışveriş merkezleridir. Bu cadde de ihtisaslaşma ve gruplaşma yok gibidir. Ayakkabı, plastik, oyuncak, konfeksiyon, manifatura, züccaciye, eczane ve gıda maddeleri satan dükkanların hepsi yanyana sıralanmışlardır. Burada sadece sarrafların çok olduğu gözlenmektedir. Fakat bunlarda da bir gruplaşma yoktur.

Bu caddedeki dükkanların çoğunda görülen ortak özellik, malların vitrinin yanısıra dükkanın önüne çıkarılarak tezgâhta da sergilenmesidir. Şehir pazarının burada olmasının bunda etkisi vardır. Bu nedenle esnaf malını sergileyerek pazara katılırken, bu alışkanlığını haftanın diğer günlerinde de aynı şekilde sürdürmektedir.

Kurşunlu caddesine paralel olarak uzanan "Zübeyde Hanım" (Halk arasındaki adıyla Emniyet caddesi) caddesi de aynı özellikte bir caddedir. Emniyet Müdürlüğü'nün de bulunduğu bu caddede çok çeşitli işyerleri yanyanadır. Ama tenekeçiler, zeytinciler, nayloncular ve nalburların bu caddede çok olması dikkat çekicidir.

Trafiğe tek yönlü açık olan bu caddede pazar kurulmaktadır. Pazar meydanına kadar olan yol boyunca, bu caddeleri birbirine bağlayan çok dar sokaklarda ise bıçakçı, sarraf, avizeci, bisiklet ve motosiklet tamircileri gibi çeşitli işyerleri mevcuttur.

Şehrin yaşamını, fonksiyonlarını etkileyen iki önemli cadde daha vardır. Bunlardan biri Erdemir'in Çanakkale çıkısında bulunan "Akçay Asfaltı" ve onun devamı iyebileceğimiz Menderes Bulvarı'na bağlanan Yılmaz Akpınar Caddesi'dir.

Akçay Asfaltı adından da anlaşılacağı gibi, Edremit'in Akçay yönünden giriş kısmında bulunur. Şehrin bu ilk giriş yerinde, Bölge Trafik Müdürlüğü binası, polis lojmanları, İmam Hatip Lisesi inşaatı, Meslek Lisesi binaları görülür.

Cadde boyunca küçük sanat erbabına ait işyerleri ve sağlıklı sulu iki benzin istasyonu, Sanayi Sitesi ve 1991'de tamamlanan Otogar tesisleri vardır. Şehrin şehirlerarası ulaşımdaki rolü ve hinterlandının genişliği, bu cadde boyunca uzanan işyerlerinden kolayca anlaşılır.

Yılmaz Akpınar Bulvarı, Akçay Asfaltının devamı şeklinde şehir merkezine

doğru uzanır ve Menderes Bulvarına bağlanır. Bu caddenin güney yönünde stadyum, Edremit Lisesi, Yılmaz Akpınar Kız Meslek Lisesi, Pratik Kız Sanat Okulu, Karagözlü İlkokulu, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Belediye otobüslerinin kalkış yeri, toptancı hali, Edremitspor tesisleri sıralanmıştır.

Caddenin kuzey kısmı ise karma bir iş ve ticaret merkezidir. Çok çeşitli işyerleri arasında kırtasiyecilerin fazla olduğu bulvarının özelliğini hemen gösterir.

Otogarın önünden İzmir ve Balıkesir yönüne kıvrılan Çanakkale - İzmir asfaltı geçmektedir. Bu asfalt yakın bir gelecekte yerini yeni açılacak olan otoban yola bırakacak, böylece şehirden transit geçişler daha da kolaylaşacaktır. Bu caddenin de bulunduğu konumdan kaynaklanan, özel bir konumu vardır. Cadde boyunca oto pazarlama ile lastik ve oto yedek parçası satan dükkanlar yan yana sıralanmıştır. Yeni iskan nedeni ile son derece modern yapılar görülmektedir. Parkın yeşilliğine bakan bu yapılarda da kira ve satış bedelleri yüksektir.

Sanayi Sahalarının dağılışı

Edremit körfezi, herşeyden önce en büyük zeytin üretim alanıdır. Dolayısı ile şehirde faaliyette bulunan fabrikalar zeytinyağı fabrikalarıdır.

Bugün şehir içinde 7 tane zeytinyağı fabrikası vardır
Hekimzade Mahallesinde; A. Eren (Evliyazade)
Tuzcu Murat Mahallesinde; Akıllıoğlu
Camii Vasat Mahallesinde; Tuncel
Soğanyemez Mahallesinde; Kar
Tuzcu Murat Mahallesinde; Sabitoğlu
Tuzcu Murat Mahallesinde; Tariş
Soğanyemez Mahallesinde; Horozlu fabrikaları.

Edremit'te ilk zeytinyağı fabrikası 1876 yılında kurulmuştur. (Yetkin, G. , 1957 sa. 17)

Horozlu, Eren, Sabitoğlu, Akıllıoğlu fabrikaları şehrin en eski zeytinyağı üretim merkezleridir.

Bu fabrikalar şehir içinde dağınık bir düdümdadırlar. Hepsi hala çalışır durumdadır. Zeytinyağı fabrikaları ve bir sabun imalathanesi dışında şehir içinde başka fabrika yoktur.

Akçay - Edremit karayolu giriş kısmında Kadıköy'den başlamak üzere çeşitli imalathaneler (Panjur, deri, kösele, teneke, çini, mermer) mobilya atölyeleri, oto tamir, kaporta ve benzeri işyerleri vardır. Şehrin bu giriş kısmındaki Hamidiye Mahallesi'nde bir küçük sanayi sitesi kurulmuştur. Bu sitede demirciler, oto tamir atölyeleri, kaynakçılar, tornacılar, kaportacılar toplanmış bulunmaktadır. Çok sayıda bulunan tamir atölyelerinin varlığı Edremit'in geniş hinterlandı ve ulaşımındaki rolü ile yakından ilgilidir.

Soğuk demirci, tenekeci.....	67 Adet
Tornacı, dökümcü.....	14 Adet
Motor, motorsiklet tamircisi.....	18 Adet
Kaportacı.....	5 Adet
Oto kaynakçısı.....	5 Adet
Oto tamircisi.....	50 Adet
Oto latıkçısı.....	9 Adet

Diğer sanayi kuruluşlarından, orman ürünleri sanayiini oluşturan tesisler atölye niteliğindedir. Bunlarda daha çok Küçük Sanayi Sitesi'nde toplanmıştır. Ağaç işlenerek kereste, mobilya malzemesi ve ambalaj sandığı üretilmektedir. ORTAŞ A.Ş. (Orman artıklarından orman ürünleri elde eden fabrika), SUMAŞ (Suni tahta, sunta imalatı), TUZKER LTD. ŞTİ. (Kereste ticareti), ÇAMSAN LTD. ŞTİ. (Marangoz ve mobilya sanayii), diğer orman ürünlerini işleyen sanayi tesisleridir.

Ayrıca vantilatör yapımı (ET-VAN Ltd. Şti.), mermer sanayii, güneş enerjisi yapımı vb. çeşitli sanayi kuruluşları ve dabakhaneler Akçay karayolu üzerindedir. Eskiden bugünkü şehir parkındaki Akpınar'da bulunan dabakhaneler şehrin dışına çıkarılmış ve Araplar Çayı kenarında faaliyetlerini sürdürmeye devam etmişlerdir.

Şehire 4 km mesafede Akçay karayolunun güney kısmında yeni bir organize sanayi sitesi, kuzey kısmında ise küçük sanayi sahası kurulmaktadır. Böylece Edremit'te sanayi alanları son derece planlı bir şekilde yerleştirilmiş, şehrin görüntüsünü bozacak şekilde dağılmalara, çevreye zarar vermeleri önlenmiş olacaktır.

İkametgah Sahalarının Genel Görünümü Ve Meskenler

İkametgah sahaları şehrin en büyük fonksiyon sahalarını oluşturmaktadır. Ondört mahalleden oluşan şehrin mahalleleri içinde Akçay'ın kendine özgü bir yapısı vardır. Bu nedenle Akçay mahallesi ayrı bir konu olarak ele alınmıştır.

Edremit'in merkezi iş sahasında da ikametgah alanları vardır. Yörede kaç, göç olayının olmaması ikametgah alanlarına bir sınırlama getirmemiştir.

Eski imar planına göre iki katlı olan yapılar, yeni imar planında kat irtifainin yükselmesi ile yerlerini altı katlı binalara bırakmaktadırlar. Şehrin genelinde bu durum nedeni ile eski yapılar yıkılıp, kat karşılığı müteahhide verilmekte ve böylece apartmanlar çoğalmaktadır. Gerek Edremit'teki yenilenme, gerekse Akçay'daki hızlı yapılaşma (ikinci evler) nedeni ile şehirde inşaat sektörü ve yan kuruluşları son derece faal durumdadır.

Tarihi çok eskilere dayanan şehirde, bugün hala neredeyse iki asırlık diyebileceğimiz pek çok yapı vardır. Bu yapıların toplu halde bulunduğu Gazi İlyas, Hacı Tuğrul ve Tuzcu Murat mahallelerinin bir bölümü içinde yer alan 110 adet ev Kültür Bakanlığınca tarihi sit alanı olarak tesbit edilmiş, buradaki binalar (Hükümet

Konağı da dahil olmak üzere) tescillenerek Anıtlar Yüksek Kurulunca yıkımları yasaklanmıştır. Bir çoğunun Rum evi olduğu, mimarisinden anlaşılan bu binalar , bugün Edremit'in merkezinde bulunmaktadır.

Şehrin en eski diyebileceğimiz iki evi; 197 yıllık Hacıkabakçılar evi ile 180 yıllık Karabaşlar'ın evidir. Bu evlerden, sahibi ile konuştuğumuz Hacıkabakçılar'ın evi, bir Türk evidir, fakat o dönemde Rum ustalara yaptırılmıştır. Ev, Hekimzade mahallesinde, mezarlığa giden yol üzerindedir. Bağdadi yapıda, ahşap çatma araları tuğla ve kerpiç ile örülmüş iki katlı bu yapının ara bölmesi ahşap içerisi oymalıdır. Arka dış cephesinde bir deniz manzarası (Büyük olasılıkla Edremit körfezi ve gemiler) vardır. Tadilat görmemiş olan ev harap durumdadır. Evin sahibesi alt katta oturmaktadır.

Şehirde ekonomik koşullar, mahalle ve ev görünümünü, evlerin yapı şeklini ve malzemesini etkilemiştir.

İnceleyecek olursak , şehrin arsa ve kira fiyatlarının en ucuz olduğu İbrahimce, Hekimzade ve Tuzcu Murat mahalleleri ki bunlar şehrin kuzeyindeki dağ yamaçlarına kadar uzamışlardır. Bu kısımdaki evler tek veya iki katlıdır, genellikle tek hanelidirler. Civar köy ve kasabalardan gelenlerce yapılan bu binaların çoğunluğu sıvasızdır. Tuğla veya briket kullanılarak yapılmış olan bu evlerin ön, arka veya yan cephesinde bir bahçe vardır.

Gecekondulaşmanın en fazla olduğu yer ise Çardaktepe ile Çamtepe arasındır. Yeşil alan olması gereken bu alan bu gün son derece çirkin bir yapılaşma ile dolmuş durumdadır. Gazi Celal mahallesi ile İbrahimce mahallesinin kuzey bölümleri gecekondu alanı fazla olan yerleşmelerdir.

Şehrin Çingene mahallesi de bu kesimde, Çamtepe civarındadır. Şehitliğin de bulunduğu bu mevki Edremit'e hakim, manzarası son derece güzel bir alandır.

Merkezdeki Cami Vasat, Gazi İlyas, Soğanyemez mahalleleri ile Hamidiye ve Gazi Celal mahallelerinin merkeze yakın bölümlerinde ise arsa ve kira bedelleri yüksektir. İki katlı ve kagir yapıların bulunduğu bu kesimde çok katlı 8-25 dairesel son derece modern apartmanlar da vardır. Halen süren çok sayıda inşaat faaliyeti, şehrin büyümesi ve genişlemesi ile ilgilidir. Bu yapılar yöresel bir özellik taşımazlar, hemen hemen hepsi betonarmedir. Şehrin gelişmesine dış görünümde olduğu kadar iç görünümde de uymuşlardır. Daha önce de belirttiğimiz gibi şehrin yenilenmesine yol açmaktadırlar.

Edremit'in batısında Akçay yönünde bahçeli, iki, üç katlı binalar vardır. Bunlar 250-300 metrekare arsa üzerine 75 metrekare inşaat izni ile yapılmış, küçük, lükse kaçmayan müstakil yapılardır. Bir çoğunun zeytin ağaçları ile iç, içe olduğu görülür.

Şehrin güneyinde denize kadar uzanan alanda narenciye bahçeleri Çıkrıkçı köyü sınırlarına kadar devam eder. Bu kesimdeki evler ise tek veya iki katlı,

yöresel özellikleri taşıyan, bahçeli kırsal yerleşim alanlarıdır.

Villa tipi evler Edremit'te sadece iki tanedir. Bunlardan biri Sıtkı Paşa Caddesi Üzerindeki Tugay Komutanlığı lojmanı, diğeri de Rıhtım Caddesindeki özel bir evdir. Oysa Akçay mahallesinde villa tipi evler, dubleks ve tripleks olarak tanımlanan evler çoktur. Akçay'ın Edremit belediyesine dahil olan kısmında kat yükseltisi çoktur. Bu nedenle, burada bahçeli nizamda, dört katlı apartmanlar da fazladır.

Edremit'te kooperatifleşme de çok yaygındır. Kooperatiflerin % 80'ni Akçay'dadır. Geriye kalan % 20'si ise şehrin batı ve güney kısmında, yani yayılma alanı üzerindedir.

Ayrıca askeriye, bankalar, emniyet ve vergi dairesi personeline ait lojmanlar da vardır.

Edremit'te ayrıca bir göçmen mahallesi yoktur. Mübadil olarak Balkanlardan gelen yurttaşlarımız o dönemde Tuzcu Murat mahallesinde, iki cadde boyunca kurulan göçmen evlerine yerleştirilmiş, fakat bu evlerin birçoğu daha sonra yıkılarak, çok taklı olarak yeniden yapılmış veya el değiştirmiştir.

Şehrin doğusunda, geniş bir alanda ise askeri tesisler vardır. Askeri hastane ve lojmanların da içinde bulunduğu bu alan, şehrin gelişimini büyük ölçüde engellemiştir.

Burhaniye, Ezine ve Balıkesir'de asker nüfusun fazla olması nedeni ile Edremit'te bu nüfus ve alan daha azdır. Dolayısı ile askerî nüfus, şehrin ekonomisinde ve fizyonomisinde fazla etkin olmamıştır.

Genel Hizmetler

Edremit'in bir diğer özelliği de şehirde okul sayısının fazla olmasıdır. 1939 yılında şehirde dört tane ilkokul (Gazi, Cumhuriyet, İsmet Paşa, İstiklal İlkokulları) ve bir tane ortaokul varken, bugün şehirde 9 tane ilkokul vardır. Bunlardan iki tanesi Akçay'dadır. Ayrıca Edremit Lisesi, Ticaret Lisesi, Endüstri Meslek Lisesi, İmam Hatip Lisesi ve Kız Meslek Lisesi ile Yüksek Teknik Okul bulunmaktadır.

Önemli bir zeytincilik merkezi olan şehirde, Akçay-Edremit yolu üzerinde Ege Üniversitesi Zeytincilik Yüksek Okulu açılacaktır.

Şehirde açılmış olan dershanelerde İzmir ve Balıkesir'e olan talebi azaltmışlardır. Şehrin çevresindeki köylerden buraya hergün çok sayıda öğrenci gelmektedir. Şehirde sık sık düzenlenen kültür etkinlikleri, şehir merkezinde Cumhuriyet meydanında yeni bir Kültür Merkezinin inşası ile daha artacak, bugün var olan kültür hinterlandı daha da genişleyecektir.

Şehirde geçmiş tarihin izlerini taşıyan camiler de orantılı olarak dağılmışlardır. Bunların başlıcaları şunlardır;

Kurşunlu Camii	(Selçuklu devri)	Kurşunlu Cad.
Mahkeme Camii	(1796)	Hacı Tuğrul Mah.
Pazarlık Camii	(1910)	Yukarı Çarşı
Defter Camii	(1500)	Çayıçi Caddesine açılan sok.
Kavcı Camii	(1832)	Gazi İlyas Mah.
Alemizade Camii	(1737)	Tuzcu Murat Mah.
Ağa Camii	(1775)	Pazar Meydanı
Bayramyeri Camii	(1810)	Hekimzade Mah.
Yakup Ağa Camii	(1934)	Tuzcu Murat Camii

En sonuncusuna "Hamidiye " veya " Muhacır " camii de denir.

Eskiden şehirde pek çok mezarlık varken bunlar 1925 yılından itibaren kaldırılmaya başlanmış,sadece şehrin kuzeyinde Hekimzade Mahallesi içindeki kabristan kalmıştır.Günümüzde bu mezarlık ihtiyaca cevap veremediğinden, şehir merkezine 1,5 km. uzaklıktaki Çamcı Köyü (NE yönünde) yolu üzerinde 25.000 metrekarelik bir alana "Yeni Mezar Yeri" yapımına başlanmıştır.

Şehrin Akçay girişinde Yılmaz Akpınar Bulvarı üzerinde bulunan Şehir Stadyumu, 1934 yılında eski bir mezarlığın yerine kurulmuştur. Halen şehire hizmetini sürdüren bu stadyum çok yakın bir gelecekte yerini büyük bir spor kompleksine bırakacaktır.

Şehrin Akçay yönündeki girişinde, E-24 karayolunun güneyinde (Bölge Trafik Müdürlüğünün karşısı.) her türlü spor branşına cevap verecek, yeni bir spor kompleksi şehrin bu alanda da söz sahibi olmasını sağlayacak ve çevre yerleşim alanlarından nüfus çekimlerine yol açacaktır.

Edremit' te sağlık hizmetleri tek bir fonksiyon sahasında değil, dağınık olarak bulunurlar. Devlet, Sigorta ve Askeri Hastane geniş bir kitleye hizmet verir. Verem Savaş Dispanseri ve Akçay Sağlık Ocağı gibi daha küçük kapsamlı sağlık kuruluşları da vardır. Ayrıca Şehir merkezinde çok sayıda doktor muayenehanesi nin olması, kırsal kesimden talebin olması ile açıklanabilir.

Edremit, ulaşım yolları üzerinde kavşak oluşturan bir şehirdir. Bu nedenle şehirde ulaştırma sektörü ve ona bağlı olarak fonksiyon sahaları gelişmiştir. Örneğin, şehre Çanakkale, Akçay girişinde bulunan "Otogar Tesisleri " son derece modern bir yapıya sahiptir. Ayrıca şehir içerisinde bulunan minibüs ve belediye otobüs duraklarının yerleri, şehirden çıkış yönüne göre son derece isabetli olarak seçilmiştir.

Akçay-Edremit, Edremit-Altınoluk, Edremit-Güre, Akçay-Altınoluk, Akçay-Güre, Edremit-Zeytinli-Akçay, Edremit-Akçay-Kızılköçü, Edremit-Akçay-Küçükkuşu, arasında karşılıklı belediye ve köy otobüsleri ile dolmuş ve minibüsler çalışmaktadır.Edremit' ten her saat Ayvalık, Burhaniye ve Havran gibi komşu ilçelere dolmuşlar kalkmaktadır. Akçay-Ören arasında düzenli deniz motoru seferleri karşılıklı olarak tüm yaz sezonu boyunca yapılmaktadır.

Merkezden Aynı Bir Mahalle "Akçay"

Şehir merkezinden 10 km. uzaklıktaki Akçay Mahallesi, turizm olgusunun etkisi ile hem strüktür, hem de fonksiyon sahaları itibariyle diğer mahallelerden ayrı bir özellik gösterir.

1297 tarihinden beri Edremit'in iskelesi olan Akçay'ın her ne kadar eskiden mevcut bulunmadığı söylenmekte ise de, bazı yabancı tarihlerde, haritalarda Akçay mevkiinde bir şehir bulunduğu ve adınında "Chrysakilla" olduğu görülmektedir. (Blatt'e göre, Yetkin, G. , 1939 sa. 61)

Akçay, tahminlere göre, korsan istilaları dolayısı ile terkedilip tarla ve zeytinlik haline geldiği sıralarda Edremit'in iskelesi (Ilıca iskelesi) idi. Balya 'da çıkarılan kurşun madeninin sevkiyatının başlamasından itibaren, Akçay kurulmuş ve gelişmeye başlamıştır.

Akçay, sakin denizi, temiz havası, kızgın kumu ve soğuk artezyen suları ile gün geçtikçe önem kazanmış ve nihayet 1950'den sonra sayfiye ve plaj beldesi olarak ele alınmıştır. 1950'li yıllarda, ikincil konutların kurulması ile turizm etkinlikleri başlamış, 1960'lı yıllardan sonra otel ve motel gibi turizm tesislerinin işletmeye açılması ile bu gelişim hız kazanmıştır. Bu yıllarda Akçay-Altinkum'da açılan Turban Akçay Tatil Köyü, turizmin gelişmesini sağlamıştır. 1970'li yıllardan sonra yörede ev pansiyonculuğu önem kazanmış, daha sonraki yıllarda kamu kamplarının da kurulması ile turizm olgusu güçlenmiştir. Sakin yaşamı ve temiz havası ile Edremit şehri nüfusunu da kendine çeken Akçay'da, Türkiye'nin çeşitli yörelerinden gelip, daimi oturanların yanısıra, yaz ayları boyunca yerleşenler de çok sayıdadır.

Günümüzde çok geniş bir alana yayılmış olan Akçay'da üç belediye sınırı vardır.

- 1- Güre Belediyesi; Çamlıbel köy yolundan, Güre çayına kadar.
- 2- Edremit Belediyesi; Güre Çayı-Askeri kamp arası.
- 3- Zeytinli Belediyesi; Askeri kamptan, Edremit çayına kadar.

Bugün kendisi başlıbaşına bir şehir olan Akçay'ın, Edremit Belediyesi'ne bağlı olan kısmı merkezi oluşturur. Akçay ilk kez buradaki iskele ve civarında kurulmuş, buradan doğu, batı yönlerinde gelişmiştir.

Çanakkale-Edremit karayolu, şehrin dışından geçmektedir. Yakın bir gelecekte, yeni açılacak otoban yol ise Akçay'ın kuzeyinden geçecektir.

Çanakkale-Edremit karayolundan girişteki "Edremit Caddesi" en işlek caddesidir. Çünkü giriş-çıkış yapan araç trafiği buradan işlemektedir. Özellikle yaz aylarında nüfusu 4-5 kat artan yerleşmenin merkezi de bu caddenin güneyindeki Akçay meydanıdır. Araç trafiği buradan batı (Yenimahalle) ve doğu (Turban Tatil Köyü) olmak üzere ikiye ayrılır.

Resmi binalar (P.T.T., Polis Karakolu, Zabıta Md., Tekel, Sağlık Ocağı v.b.) gıda, konfeksiyon, züccaciye gibi alışveriş merkezleri, otobüs yazıhaneleri, cami bu meydan çevresinde toplanmışlardır.

Ayrıca, Leman Akpınar Caddesi ve Çamlıyol boyunca Sarıkız'a kadar çeşitli işyerleri görülür. Sarıkız meydanında işyerlerinin tekrar yoğunlaştığı görülür. Son derece planlı bir şekilde büyüyen Akçay'da bütün cadde ve sokaklarda dağınık olarak birçok bakkal, restaurant, motel, otel, pansiyon gibi genellikle turizm amaçlı işyerleri vardır.

Özellikle yaz aylarında, halkın yürüyüş yeri olarak kullandığı, araç trafiğine kapalı Leman Akpınar Caddesi, Barbaros meydanı arası ticaretin en canlı olduğu yerdir. Geçici kurulan işyerleri ve Lunapark civarındaki başta gıda, hediye eşya, konfeksiyon ürünleri gibi satış reyonları buradadır.

Akçay'da ikametgâh alanları ile işyeri, ticaret alanları iç içedir. Merkez ve merkeze civar olan kesimlerde apartmanların zemin katları işyeri olarak kullanılmaktadır. Yaz sezonu boyunca belediyeden yer kirilayarak, geçici olarak açılan işyerleri de genellikle "Yürüyüş Yolu" üzerindedir.

Akçay iskelesi, günümüzde eskiden olduğu gibi maden sevkiyatında kullanılmamaktadır. Sadece Edremit'e deniz yolu ile gelen malların (Gıda, vb.) nakli ile Akçay, Ören arası yolucu taşınmasında buradan yararlanılmaktadır.

Edremit Belediyesinin, Akçay'a yapmayı planladığı yat limanı projesi, Akçay mahallesinin gelişimini hızlandıracak, turizm olgusunu güçlendirdiği gibi yabancı turist çekimine de yardımcı olacaktır.

Sonuç

Şehrsel fonksiyonlarını ve fonksiyon sahalarının dağılışını incelemeye çalıştığımız Edremit'in incelenmesinde varılan sonuçlar şöyle özetlenebilir.

1) Şehir tarihi, antik dönemlere kadar uzanmakta, Ege bölgesinin tarihi iskan stratigrafisine uyum sağlamaktadır. Şehir daha önceleri kıyıda kurulmuşken, bugünkü yerine 1090 yılında yerleşmiştir.

2) 1990 nüfus sayımına göre 35.486 nüfusa sahip olan Edremit, merkeziyet gücünün de etkisi ile büyümekte ve nüfusu artmaktadır. Şehirden dışa göç, hemen hiç olmazken, çevre köy ve kasabalardan, hatta İstanbul, Ankara gibi şehirlerden göç almaktadır.

3) Şehir herşeyden önce bir ticaret merkezidir. Hakim fonksiyon ziraat ve ona bağlı sanayi kollarıdır. Edremit körfezi tarım ürünleri, Edremit'ten diğer bölgelere ihraç edilir. Fakat son 20 yıldır hızla gelişen turizm olgusu, zeytine rakip olmuştur.

4) Civar köy ve kasabaların pazarı olma özelliği, bunun yanısıra transit özelliğinin var olması, şehrin strüktürünü, fonksiyon sahalarının çeşitliliğini ve dağılışını önemli ölçüde etkilemiştir.

- Şehir; 1- İş ve ticaret sahası (Çarşı)
 2- İkametgah alanları
 3- Küçük sanayi ve sanayi sahası
 4- Genel hizmetleri olmak üzere dört kısımdan oluşmaktadır.

5- İş ve ticaret sahası olan "Çarşı" Cumhuriyet Meydanının çevresindeki cad-deleri ve onlara açılan küçük tali sokakları içine almaktadır. Çarşıda ikametgah alanları da bulunmaktadır. Yine çarşıda her tür mal satan dükkan vardır. Günlük ih-tiyaç maddeleri satanların yanısıra, uzun vadeli gereksinimleri karşılayan dükkanlar, hatta lüks tüketim malları satan mağazaların çokluğu, turizm faaliyetinin yoğunluğu, ikincil evlerin civarda fazla olması ile açıklanabilir.

Çarşı içinde ikametgah alanlarının varlığı, şehrin daha da gelişmesi ile yerlerini CBD (Central Business District) alanına bırakacaktır. Çünkü şehir geliştikçe bir yandan yeni binalar yapılmakta ve clearing faaliyeti artmaktadır.

6) Şehirdeki en büyük sanayi kolu zeytinyağıdır. Zeytinyağı fabrikaları şehrin içerisinde kurulmuştur. Fakat diğer sanayi ve küçük sanayi kolları Akçay yolu üzerinde yoğunluk kazanmıştır.

7) Edremit'in ulaşım ağının gelişmiş olması, şehrin merkezîyet gücünü artırdığı gibi, ticarete organizatör olarak gelişmesini ve dolayısı ile yeni fonksiyon alanlarının oluşmasına neden olmuştur. Çanakkale - İzmir yolunun Ayvacık ile Edremit arası yol genişletme çalışmalarının önümüzdeki yıllarda bitmesi ile çok dar olan E-24 karayolunun Edremit-Akçay arasında daha güvenli bir ulaşım sağlanacağı gibi, zaten hareketli olan bu kısımda ticaret alanları da artacaktır.

Edremit-İzmir yolu, Bostancı Köyü bitişğinde Havalimanı inşaatı başlamıştır. Bu havalimanının bitmesi ile şehir, Kuzey Ege'de bir boşluğu dolduracak ve yörenin hava ulaşımında söz sahibi olacaktır.

Ayrıca Akçay mahallesinde yapımına başlanacak olan yat limanı, bugün daha çok yerli turiste hitap eden yöreye yabancı turist çekimini de hızlandıracaktır.

Havalimanı ile yat limanı arasındaki alan, şehrin turizm ve ticaret merkezi olma özelliğini artırdığı gibi, bu alanlarda yeni fonksiyon sahaları da oluşmaya başlayacaktır.

Her şehirde olduğu gibi Edremit'in de bazı sorunları vardır. Bu sorunların orta-dan kalkması ile şehir yaşamı daha da kolaylaşacaktır.

a) Şehir içi trafik akışının tekrar düzenlenmesi ve ihtiyaca cevap verecek bir otopark alanının oluşturulması.

b) Şehirdeki mevcut yeşil alanların olabildiğince genişletilmesi. Şehri en iyi şekilde gören Çamtepe mevkiinin tekrar gözden geçirilerek, buradaki yeşilin ko-runması.

c) Eski Edremit evlerinin koruma altına alınarak, restore edilip müzeye dönüştürülmesi.

d) Son derece planlı bir yapıya sahip olan şehrin bu görüntüsünü bozan yapılarla dolmasına izin verilmeyerek, gecekonduların önleme bölgesinin oluşturulması.

e) Yurdumuzun birinci derece deprem bölgesi olan şehirde son yıllarda hızla gelişen inşaat sektörünün (Depreme dayanıklı evler yapılması için) denetlenerek, bu konuda önlemlerin önceden alınması.

f) Fonksiyonunu yitiren Akçay limanının turizm ve ticari amaçlı olarak yeniden gözden geçirilmesi. Yat limanı projesinin diğer yan projelerle desteklenmesi.

KAYNAKÇA

- BALCIOĞLU, T.H., (1937) Tarihte Edremit Şehri, Balıkesir.
- BALCIOĞLU, T.H., (1943) "Edremit Civarında Türk Aşiretleri" 2. Türk Tarihi Kongresi, İstanbul
- CUINET, V. (1889) "La Turquie d'Asie IV" Paris.
- DARKOT, B., (1945) "Edremit" İslam Ansiklopedisi Cilt IV, sa. 128, İstanbul
- DERİN, N., (1968) Yaşadığımız Çevre Edremit, İzmir.
- ERTİN, G., (1992) "Edremit Körfezi Kuzey Kıyılarının Coğrafi Yönden İncelenmesi" Türk Coğrafya Dergisi Sayı: 27 s. 187, İstanbul
- KARAL, E. Z., (1943) "Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831", Ankara.
- MUTLUER, M., (1990) "Edremit-Burhaniye Ovası ve Yakın Çevresinin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası Üzerine Bir Araştırma" Yüksek Lisans Tezi, E.Ü. Sos. Bil. Enst. Coğr. Anabilim Dalı, İzmir.
- ÖZKAN, E., (1982) "Edremit" (Basılmamış bir çalışma), Edremit.
- RAMSAY, W., (1890) "The Historical Geography of Asia Minor", London.
- STEWIG, R., (1968) "Batı Anadolu'nun Kültürel Gelişmesi: Kartografik Bilgiler" (Çeviren; Ruhi Tufan), İstanbul
- TOLUN-DENKER, B., (1976) "Şehir İçi Arazi Kullanılışı" İstanbul
- UMAR, B., (1992) "Türkiye'deki Tarihsel Adlar Kitabı" İnkılap Kitabevi, İstanbul
- YETKİN, K., (1949) "Edremit Coğrafyasından Yapraklar" Edremit.
- YETKİN, G., (1957) "Kuruluşundan Bugüne Kadar Edremit'te Olup Bitenler" Edremit.
- TÜRK ANSİKLOPEDİSİ "EDREMIT" md.
- D.İ.E. NÜFUS SAYIMLARI.

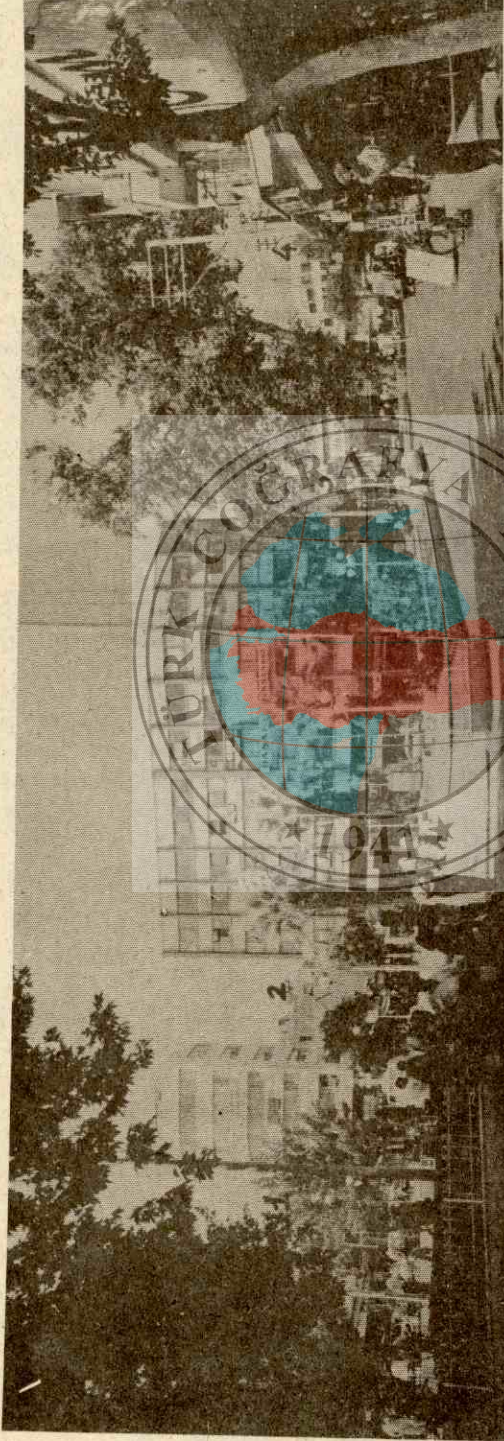

Foto: 1. Cumhuriyet Meydanı ve Meydana Açılan Dört Cadde.

- 1- Zübeyde Hanım Cd.
- 2- Yukarı Çarşı Cd.
- 3- Kurşunlu Cd.
- 4- Çayıcı Cd.

Foto: 2. Cumhuriyet Meydanından Güneye Bakış: Menderes Bulvarı.

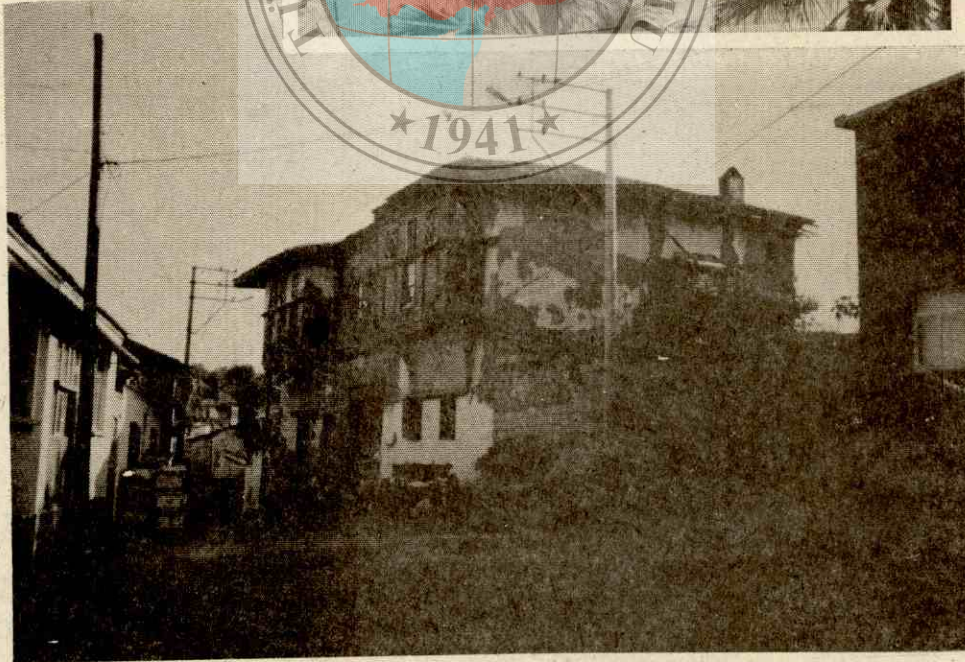

Foto: 3. Hekimzade Mahallesinde Hacı Kabakçılar Evi.

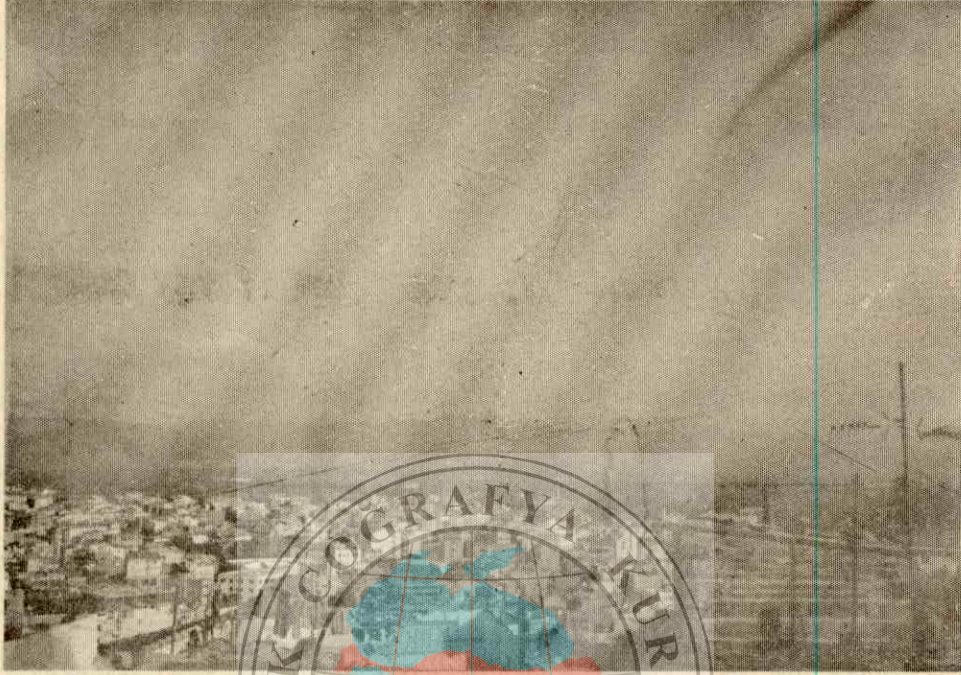

Foto: 4. Şehrin Doğu Yönündeki Görünümü.

Foto: 5. Şehrin Kuzey-Batı Yönünde Kurulmuş Olan İbrahimce Mahallesine Ait Evler.